

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 24 januari 2012*

”Socialpolitik — Direktiv 2003/88/EG — Artikel 7 — Rätt till årlig betald semester — Villkor för rätten föreskrivs i nationella bestämmelser — Arbetstagarens frånvaro — Ledighetens längd är beroende av frånvarons art — Nationella bestämmelser som strider mot direktiv 2003/88 — Den nationella domstolens roll”

I mål C-282/10,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Cour de cassation (Frankrike) genom beslut av den 2 juni 2010, som inkom till domstolen den 7 juni 2010, i målet

Maribel Dominguez

mot

Centre informatique du Centre Ouest Atlantique,

Préfet de la région Centre,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden V. Skouris, avdelningsordförandena A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts och U. Löhmus samt domarna A. Rosas, E. Levits (referent), A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen, T. von Danwitz och A. Arabadjiev,

generaladvokat: V. Trstenjak,

justitiesekreterare: handläggaren R. Şereş,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 17 maj 2011,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Maribel Dominguez, genom H. Masse-Dessen och V. Lokiec, avocats,
- Centre informatique du Centre Ouest Atlantique, genom D. Célice, avocat,
- Frankrikes regering, genom G. de Bergues, A. Czubinski och N. Rouam, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: franska.

— Danmarks regering, genom S. Juul Jørgensen, i egenskap av ombud,
— Nederländernas regering, genom C. Wissels och M. Noort, båda i egenskap av ombud,
— Europeiska kommissionen, genom M. van Beek och M. Van Hoof, båda i egenskap av ombud,
och efter att den 8 september 2011 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 7 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EUT L 299, s. 9).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Maribel Dominguez och hennes arbetsgivare, Centre informatique du Centre Ouest Atlantique (nedan kallat CICOA). Målet gäller Maribel Dominguez begäran att beviljas årlig betald semester som hon inte tagit ut under perioden mellan november 2005 och januari 2007 på grund av sjukskrivning till följd av en olycka, och i andra hand ett yrkande om kompensationsersättning.

Tillämpliga bestämmelser

Unionslagstiftningen

- 3 I artikel 1 i direktiv 2003/88 föreskrivs följande:

”Ändamål och räckvidd

1. I detta direktiv föreskrivs minimikrav på säkerhet och hälsa vid förläggningen av arbetstiden.

2. Detta direktiv är tillämpligt på

a) minimitider för ... årlig semester, ...

...”

- 4 Artikel 7 i direktivet har följande lydelse:

”Årlig semester

1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att se till att varje arbetstagare får en årlig betald semester om minst fyra veckor i enlighet med vad som föreskrivs genom nationell lagstiftning eller praxis angående rätten till och beviljandet av en sådan semester.

2. Den årliga semestern får inte utbytas mot kontant ersättning, utom då anställningen avslutas.”

- 5 I artikel 15 i direktivet föreskrivs följande:

”Gynnsammare bestämmelser

Detta direktiv skall inte påverka medlemsstaternas rätt att tillämpa eller införa lagar eller andra författningar som bättre skyddar arbetstagarnas hälsa och säkerhet eller underlättar eller tillåter tillämpningen av kollektivavtal eller avtal mellan arbetsmarknadens parter som bättre skyddar arbetstagarnas hälsa och säkerhet.”

- 6 I artikel 17 i direktiv 2003/88 föreskrivs att medlemsstaterna får göra avvikelser från vissa bestämmelser i direktivet. Avvikelser från artikel 7 i direktivet är inte tillåtna.

Den nationella lagstiftningen

- 7 I artikel L. 223-2, första stycket i lagen om arbete föreskrivs följande:

”En arbetstagare, som under intjänandeåret kan styrka att vederbörande har varit anställd hos samma arbetsgivare under en tid som motsvarar minst en månads faktiskt arbete, har rätt till semester vars längd ska fastställas till två och en halv arbetsdagar per arbetsmånad, dock utan att det totala antalet semesterdagar får överstiga 30 arbetsdagar.”

- 8 Enligt artikel L. 223-4 i samma lag gäller följande:

”Perioder som motsvarar fyra veckor eller 24 arbetsdagar ska likställas med en månads faktiskt arbete vid fastställandet av semesterns längd. Betalda semesterperioder, kompensationsledighet ..., ledighet för kvinnor som har fött barn ..., lediga dagar som har erhållits med anledning av arbetstidsförkortning och perioder som är begränsade till en sammanhängande tid på ett år då fullgörandet av anställningsavtalet är vilande på grund av ett olycksfall i arbetet eller yrkessjukdom ska anses utgöra perioder av faktiskt arbete. ...”

- 9 I artikel XIV fjärde stycket i de standardföreskrifter som har bifogats det nationella kollektivavtalet för personal vid socialförsäkringsorgan föreskrivs följande:

”Rätt till årlig semester föreligger inte under ett visst år vid frånvaro på grund av sjukdom eller långvarig sjukdom, som har föranlett ett uppehåll i arbetet som uppgår till eller överstiger tolv månader i följd, ... Rätt till årlig semester uppstår på nytt när arbetet återupptas, varvid semesterns längd ska fastställas i proportion till den faktiska arbetstid som ännu inte har gett rätt till årlig semester.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 10 Maribel Dominguez är sedan år 1987 anställd av CICOA och omfattas av det nationella kollektivavtalet för personal vid socialförsäkringsorgan. Efter att Maribel Dominguez hade råkat ut för en olycka på vägen från bostaden till arbetsplatsen var hon sjukskriven mellan den 3 november 2005 och den 7 januari 2007.
- 11 Maribel Dominguez väckte talan vid arbetsdomstol och överklagade därefter till Cour d’appel de Limoges för att beviljas 22,5 dagars betald semester för denna period och i andra hand utbetalning av en kompensationsersättning.

- 12 Sedan båda domstolarna ogillat hennes talan överklagade Maribel Dominguez till Cour de cassation. Hon har gjort gällande att olyckan på vägen till arbetet är ett olycksfall i arbetet som omfattas av samma regler som den sistnämnda olyckstypen. Med tillämpning av artikel L. 223-4 i lagen om arbete ska den period då hennes anställningsavtal var vilande på grund av olyckan på vägen till arbetet således jämföras med faktisk arbetstid vid beräkningen av betald ledighet.
- 13 Mot bakgrund av domstolens praxis avseende artikel 7 i direktiv 2003/88 hyser Cour de cassation tvivel angående huruvida de relevanta nationella bestämmelserna är förenliga med nämnda artikel.
- 14 Cour de cassation beslutade under dessa förhållanden att vilandeförklara målet och hänskjuta följande tolkningsfrågor till domstolen:
- ”1) Ska artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ... tolkas så, att den utgör hinder för nationella bestämmelser eller nationell praxis som innebär att det som villkor för rätten till årlig betald semester krävs att det utförs faktiskt arbete under minst tio dagar (eller en månad) under intjänandeperioden?
- 2) Om fråga 1 ska besvaras jakande: Är den nationella domstolen enligt artikel 7 i direktiv 2003/88 ... – vilken medför en särskild skyldighet för arbetsgivaren, genom att den ger en arbetstagare som av hälsoskäl är frånvarande under en tid som uppgår till eller överstiger ett år rätt till betald semester – skyldig att, i en tvist mellan enskilda, underlåta att tillämpa en oförenlig nationell bestämmelse som i det fallet innebär att det, som villkor för rätten till årlig betald semester krävs, att faktiskt arbete har utförts under minst tio dagar under intjänandeåret?
- 3) Har arbetstagarna, eftersom det i artikel 7 i direktiv 2003/88... inte görs någon åtskillnad mellan arbetstagarna beroende på om deras frånvaro från arbetet under intjänandeperioden har orsakats av ett olycksfall i arbetet, en yrkessjukdom, ett olycksfall på väg till eller från arbetet eller en sjukdom som inte är yrkesrelaterad, enligt denna artikel rätt till betald semester som är lika lång oavsett orsaken till deras frånvaro av hälsoskäl, eller ska denna artikel tolkas så, att den inte utgör hinder för att längden på den betalda semestern kan variera beroende på orsaken till arbetstagarens frånvaro, eftersom det i den nationella lagen under vissa villkor föreskrivs en längd på den årliga betalda semestern som överstiger den minimilängd på fyra veckor som föreskrivs i direktiv [2003/88]?”

Prövning av den första frågan

- 15 Den nationella domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationella bestämmelser eller nationell praxis, som innebär att rätten till årlig betald semester är underställd villkoret att det utförs faktiskt arbete under minst tio dagar eller en månad under intjänandeperioden.
- 16 Det följer av fast rättspraxis att varje arbetstagares rätt till årlig betald semester måste betraktas som en princip av särskild betydelse i unionens sociala regelverk. Undantag från denna princip får därför inte göras, och de behöriga nationella myndigheternas genomförande av denna princip får endast ske inom de gränser som uttryckligen uppställs i rådets direktiv 93/104/EG av den 23 november 1993 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EGT L 307, s. 18), kodifierat genom direktiv 2003/88 (se dom av den 26 juni 2001 i mål C-173/99, BECTU, REG 2001, s. I-4881, punkt 43, av den 20 januari 2009 i de förenade målen C-350/06 och C-520/06, Schultz-Hoff m.fl., REG 2009, s. I-179, punkt 22, och av den 22 november 2011 i mål C-214/10, KHS, ännu ej publicerat i rättsfallssamlingen, punkt 23).
- 17 Direktiv 93/104 ska följaktligen tolkas så, att det utgör hinder för att medlemsstaterna ensidigt begränsar den rätt till årlig betald semester som alla arbetstagare har genom att tillämpa ett villkor för den nämnda rättigheten som leder till att vissa arbetstagare utestängs från rättigheten (domen i det ovannämnda målet BECTU, punkt 52).

- 18 Medlemsstaterna får förvisso i sin interna lagstiftning fastställa villkoren för hur rätten till årlig betald semester ska utövas och genomföras. Det får dock inte uppställas något som helst villkor för själva uppkomsten av denna rättighet (domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 46).
- 19 De verkställighets- och tillämpningsföreskrifter som är nödvändiga för att genomföra bestämmelserna i direktiv 93/104, vilket kodifierades genom direktiv 2003/88, kan således innehålla vissa skillnader vad gäller villkoren för utövande av rätten till årlig betald semester Enligt detta direktiv är det emellertid inte tillåtet för medlemsstaterna att utestänga någon från själva uppkomsten av en rätt som uttryckligen har tillerkänts alla arbetstagare (domarna i de ovannämnda målen BECTU, punkt 55, och Schultz-Hoff m.fl., punkt 47).
- 20 I direktiv 2003/88 görs dessutom inte någon åtskillnad mellan arbetstagare som är frånvarande från arbetet på grund av sjukledighet under intjänandeperioden och de som verkligen har arbetat under denna period (se domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 40). Av detta följer att när det gäller arbetstagare som är sjukskrivna i vederbörlig ordning kan en medlemsstat inte som villkor för den rätt till årlig betald semester som enligt direktivet tillkommer alla arbetstagare föreskriva att arbetstagarna faktiskt måste ha arbetat under den intjänandeperiod som fastställts av nämnda stat (domen i det ovannämnda målet Schultz-Hoff m.fl., punkt 41).
- 21 Av vad som anförts ovan följer att artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationella bestämmelser eller nationell praxis, som innebär att rätten till årlig betald semester är underställd villkoret att faktiskt arbete har utförts under en period om minst tio dagar eller en månad under intjänandeperioden.

Prövning av den andra frågan

- 22 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 7 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att en nationell bestämmelse som uppställer som villkor för rätten till årlig betald semester att en minimiperiod av faktiskt arbete har utförts under intjänandeperioden, i strid med nämnda artikel 7, inte ska tillämpas i en tvist mellan enskilda.
- 23 Domstolen erinrar inledningsvis om att frågan huruvida en nationell bestämmelse, för det fall den strider mot unionsrätten, inte ska tillämpas endast uppstår om det inte är möjligt att tolka bestämmelsen på ett sätt som är förenligt med unionsrätten.
- 24 Av fast rättspraxis framgår att de nationella domstolarna vid tillämpningen av nationell rätt är skyldiga att i den utsträckning det är möjligt tolka denna mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte så att det resultat som avses i direktivet uppnås och, därmed, följa artikel 288 tredje stycket FEUF. Denna skyldighet att göra en direktivkonform tolkning av nationell rätt följer av EUF-fördragets systematik, eftersom den gör det möjligt för de nationella domstolarna att inom ramen för sin behörighet säkerställa att unionsrätten ges full verkan när de avgör tvister som anhängiggjorts vid dem (se, bland annat, dom av den 5 oktober 2004 i de förenade målen C-397/01-C-403/01, Pfeiffer m.fl., REG 2004, s. I-8835, punkt 114, av den 23 april 2009 i de förenade målen C-378/07-C-380/07, Angelidaki m.fl., REG 2009, s. I-3071, punkterna 197 och 198, samt domen av den 19 januari 2010 i mål C-555/07, Küçükdeveci, REU 2010, s. I-365, punkt 48).
- 25 Principen om direktivkonform tolkning av nationell rätt har förvisso vissa begränsningar. Den nationella domstolens skyldighet att beakta ett direktivs innehåll vid tolkningen och tillämpningen av relevanta bestämmelser i nationell rätt begränsas således av allmänna rättsprinciper och den kan inte tjäna som grund för att nationell rätt tolkas *contra legem* (se dom av den 15 april 2008 i mål C-268/06, Impact, REG 2008, s. I-2483, punkt 100, samt domen i det ovannämnda målet Angelidaki m.fl., punkt 199).

- 26 Den hänskjutande domstolen anser att den står inför en sådan begränsning i det nationella målet. Enligt nämnda domstol kan artikel L. 223-2, första stycket i lagen om arbete, enligt vilken rätten till årlig betald semester är underställd ett krav på att minst en månads faktiskt arbete har utförts under beräkningsperioden, inte tolkas på ett sätt som är förenligt med artikel 7 i direktiv 2003/88.
- 27 Principen om direktivkonform tolkning innebär icke desto mindre att de nationella domstolarna ska göra allt som ligger inom deras behörighet, med hänsyn till den nationella rätten i sin helhet och med tillämpning av de tolkningsmetoder som är erkända i nationell rätt, för att säkerställa att det aktuella direktivet ges full verkan och för att uppnå ett resultat som är förenligt med direktivets syfte (se dom av den 4 juli 2006 i mål C-212/04, Adeneler m.fl., REG 2006, s. I-6057, punkt 111, samt domen i det ovannämnda målet Angelidaki m.fl., punkt 200).
- 28 I det nationella målet utgör artikel L. 223-4 i lagen om arbete – enligt vilken vissa typer av frånvaro från arbetet anses berättiga till undantag från kravet på att faktiskt arbete ska ha utförts under intjänandeperioden – en väsentlig del av den nationella rätten som de nationella domstolarna ska beakta.
- 29 Om den hänskjutande domstolen, för att ge artikel 7 i direktiv 2003/88 full verkan, skulle tolka artikel L. 223-4 i lagen om arbete så att en frånvaroperiod på grund av en olycka på vägen till arbetet ska likställas med en frånvaroperiod på grund av olycksfall i arbetet, skulle nämnda domstol inte ställas inför den begränsning som följer av en direktivkonform tolkning av artikel L. 223-2 i lagen om arbete, som nämns ovan i punkt 26.
- 30 Det ska i detta avseende preciseras att artikel 7 i direktiv 2003/88 inte gör någon åtskillnad mellan de arbetstagare som är frånvarande under intjänandeperioden på grund av sjukskrivning och dem som verkligen har arbetat under denna period (se punkt 20 i denna dom). Detta innebär att en medlemsstat inte kan underställa rätten till årlig betald semester – för en arbetstagare som under intjänandeperioden har varit frånvarande från arbetet av hälsoskäl – ett krav på att vederbörande ska ha utfört faktiskt arbete under denna period. Enligt artikel 7 i direktiv 2003/88 kan således inte någon arbetstagares rätt till årlig betald semester om minst fyra veckor påverkas, oavsett om vederbörande har varit sjukledig under intjänandeperioden på grund av ett olycksfall på arbetsplatsen eller någon annanstans eller till följd av sjukdom, oavsett slag eller orsak.
- 31 Av det ovan anförda följer att det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera om den – med beaktande av den nationella rätten i dess helhet, i synnerhet artikel L. 223-4 i lagen om arbete, och med tillämpning av de tolkningsmetoder som erkänns i nationell rätt –, för att säkerställa att direktiv 2003/88 ges full verkan och för att uppnå ett resultat som är förenligt med direktivets syfte, kan tolka nationell rätt på ett sätt som gör det möjligt att likställa en arbetstagares frånvaro på grund av en olycka som inträffat på vägen till arbetet med en av de frånvarotyper som nämns i artikel L. 223-4 i lagen om arbete.
- 32 Om en sådan tolkning inte är möjlig, ska det prövas om artikel 7.1 i direktiv 2003/88 har direkt effekt och, om så är fallet, om Maribel Dominguez kan åberopa denna gentemot svarandena i det nationella målet, i synnerhet hennes arbetsgivare CICOA, med hänsyn till deras rättsliga natur.
- 33 Det följer härvid av domstolens fasta praxis att enskilda, i alla de fall då bestämmelserna i ett direktiv med avseende på innehållet framstår som ovillkorliga och tillräckligt precisa, har rätt att åberopa dem inför den nationella domstolen gentemot staten, när denna inte har införlivat direktivet med nationell rätt inom fristen eller inte har införlivat direktivet på ett korrekt sätt (se, bland annat, domen i det förenade målet Pfeiffer m.fl., punkt 103 och där angiven rättspraxis).

- 34 Artikel 7 i direktiv 2003/88 uppfyller emellertid dessa kriterier, eftersom medlemsstaterna i otvetydiga ordalag åläggs en skyldighet som ska leda till ett preciserat resultat och som inte är förenad med något villkor angående tillämpningen av den regel som föreskrivs däri, nämligen att ge alla arbetstagare rätt till en årlig betald semester om minst fyra veckor.
- 35 Även om artikel 7 i direktiv 2003/88 ger medlemsstaterna ett visst utrymme för skönsmässig bedömning när de fastställer villkoren för att erhålla och beviljas den rätt till årlig betald semester som föreskrivs i direktivet, påverkar dessa omständigheter inte den precisa och ovillkorliga karaktären som kännetecknar den skyldighet som föreskrivs i artikeln. Det ska noteras att artikel 7 i direktiv 2003/88 inte ingår bland de bestämmelser i direktivet som det enligt artikel 17 är möjligt att avvika från. Det är således möjligt att fastställa det minimiskydd som medlemsstaterna under alla omständigheter ska genomföra enligt artikel 7 (se, analogt, domen i det ovannämnda målet Pfeiffer m. fl., punkt 105).
- 36 Eftersom artikel 7.1 i direktiv 2003/88 uppfyller villkoren för att ha direkt effekt, konstaterar domstolen dessutom att CICOA, en av svarandena i det nationella målet, som är Maribel Dominguez arbetsgivare, är ett socialförsäkringsorgan.
- 37 Det är förvisso riktigt att ett direktiv enligt fast rättspraxis inte i sig kan medföra skyldigheter för en enskild och det kan således inte som sådant åberopas gentemot denne (se, bland annat, dom av den 14 juli 1994 i mål C-91/92, Faccini Dori, REG 1994, s. I-3325, punkt 20, svensk specialutgåva, volym 16, s. I-1, av den 7 mars 1996 i mål C-192/94, El Corte Inglés, REG 1996, s. I-1281, punkt 15, domarna i de ovannämnda målen Pfeiffer m.fl., punkt 108, och Küçükdeveci, C-555/07, REU 2010, s. I-365, punkt 46).
- 38 Det ska emellertid påpekas att när enskilda rättssubjekt har möjlighet att stödja sig på ett direktiv, vid talan inte mot en enskild utan mot staten, kan de dessutom göra detta oavsett om staten agerar i egenskap av arbetsgivare eller myndighet. I båda fallen är det nämligen angeläget att staten hindras från att dra nytta av sin underlåtenhet att följa unionsrätten (se, bland annat, dom av den 26 februari 1986 i mål C-152/84, Marshall, REG 1986, s. 723, punkt 49, svensk specialutgåva, volym 8, s. 457, av den 12 juli 1990 i mål C-188/89, Foster m.fl., REG 1990, s. I-3313, punkt 17, svensk specialutgåva, volym 10, s. 479, samt av den 14 september 2000 i mål C-343/98, Collino och Chiappero, REG 2000, s. I-6659, punkt 22).
- 39 Bland de organ gentemot vilka sådana bestämmelser i ett direktiv som kan ha direkt effekt kan åberopas ingår ett organ som, oavsett sin rättsliga form, i enlighet med en av staten antagen rättsakt har fått i uppdrag att utöva offentlig serviceverksamhet under statens tillsyn och som med anledning härav har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda (se, bland annat, domarna i de ovannämnda målen Foster m.fl., punkt 20, Collino och Chiappero, punkt 23, och dom av den 19 april 2007 i mål C-356/05, Farrell, REG 2007, s. I-3067, punkt 40).
- 40 Det ankommer således på den nationella domstolen att kontrollera om artikel 7.1 i direktiv 2003/88 kan åberopas gentemot CICOA.
- 41 Om så är fallet innebär artikel 7 i direktiv 2003/88, som uppfyller villkoren för att ha direkt effekt, att den nationella domstolen ska underlåta att tillämpa alla nationella bestämmelser som strider mot den.
- 42 Om så inte skulle vara fallet erinrar domstolen om att även om en direktivsbestämmelse som syftar till att tillerkänna enskilda rättigheter eller ålägga dem skyldigheter är klar, precis och ovillkorlig kan den inte som sådan tillämpas inom ramen för en tvist som enbart rör enskilda (se domen i det ovannämnda målet Pfeiffer m.fl., punkt 109).

- 43 I en sådan situation kan den part som lidit skada till följd av att nationell rätt inte är förenlig med unionsrätten dock åberopa rättspraxis i domen av den 19 november 1991 i de förenade målen C-6/90 och C-9/90, Francovich m.fl. (REG 1991, s. I-5357; svensk specialutgåva, volym 11, s. 435) för att i förekommande fall erhålla ersättning för den lidna skadan.
- 44 Den andra frågan ska följaktligen besvaras enligt följande:
- Det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera om den – för att säkerställa att artikel 7 i direktiv 2003/88 ges full verkan och för att uppnå ett resultat som är förenligt med direktivets syfte – kan tolka nationell rätt på ett sätt som gör det möjligt att likställa en arbetstagares frånvaro på grund av en olycka som inträffat på vägen till arbetet med en av de frånvarotyper som nämns i artikel L. 223-4 i lagen om arbete. Detta ska ske med beaktande av nationell rätt i dess helhet, i synnerhet nämnda artikel L. 223-4, och med tillämpning av de tolkningsmetoder som erkänns i nationell rätt.
 - Om en sådan tolkning inte är möjlig ankommer det på den nationella domstolen att, med hänsyn till den rättsliga naturen hos svarandena i det nationella målet, kontrollera om den direkta effekten av artikel 7.1 i direktiv 2003/88 kan åberopas mot dem.
 - Om den nationella domstolen inte kan uppnå det resultat som föreskrivs i artikel 7 i direktiv 2003/88, kan den part som lidit skada till följd av att nationell rätt inte är förenlig med unionsrätten dock åberopa domen i målet Francovich m.fl., för att i förekommande fall erhålla ersättning för den lidna skadan.

Den tredje frågan

- 45 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 7 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell bestämmelse vari det föreskrivs, beroende på orsaken till arbetstagarens sjukfrånvaro, en årlig betald semester som överstiger eller är lika med den minimilängd på fyra veckor som garanteras i direktivet.
- 46 Domstolen erinrar härvid, i likhet med vad som konstateras i punkt 30 i denna dom, om att det i artikel 7 i direktiv 2003/88 inte görs någon åtskillnad utifrån orsaken till att en arbetstagare är frånvarande på grund av en sjukskrivning som skett i vederbörlig ordning. Alla arbetstagare har nämligen rätt till en årlig betald semester om minst fyra veckor, oavsett om arbetstagaren sjukskrivits till följd av ett olycksfall på arbetsplatsen eller någon annanstans eller till följd av sjukdom, oavsett slag eller orsak.
- 47 Vad som konstaterades i föregående punkt innebär emellertid inte att direktiv 2003/88 utgör hinder för nationella bestämmelser vari föreskrivs en rätt till årlig betald semester under mer än fyra veckor som beviljas och erhålles enligt villkor som fastställs i nationell rätt. Detta påpekade såväl generaladvokaten i punkt 178 i sitt förslag till avgörande som Europeiska kommissionen i sin skriftliga inlägga.
- 48 Det följer nämligen uttryckligen av ordalydelsen i artiklarna 1.1, 1.2 a, 7.1 och 15 i direktiv 2003/88 att ändamålet med direktivet endast är att föreskriva minimikrav på säkerhet och hälsa vid förläggningen av arbetstiden och att direktivet inte påverkar medlemsstaternas rätt att tillämpa nationella bestämmelser som bättre skyddar arbetstagarna.
- 49 Det är således tillåtet för medlemsstaterna att föreskriva att rätten till årlig betald semester enligt nationell rätt ska variera beroende på orsaken till att arbetstagaren är frånvarande av hälsoskäl, under förutsättning att den alltid överstiger eller är lika med den minimilängd på fyra veckor som föreskrivs i artikel 7 i direktivet.

- 50 Det följer av vad som anförts att artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en nationell bestämmelse vari det föreskrivs, beroende på orsaken till arbetstagarens sjukfrånvaro, en årlig betald semester som överstiger eller är lika med den minimilängd på fyra veckor som garanteras i direktivet.

Rättegångskostnader

- 51 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 7.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden ska tolkas så, att den utgör hinder för nationella bestämmelser eller nationell praxis, som innebär att rätten till årlig betald semester är underställd villkoret att faktiskt arbete har utförts under en period om minst tio dagar eller en månad under intjänandeperioden.**
- 2) **Det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera om den – för att säkerställa att artikel 7 i direktiv 2003/88 ges full verkan och för att uppnå ett resultat som är förenligt med direktivets syfte – kan tolka nationell rätt på ett sätt som gör det möjligt att likställa en arbetstagares frånvaro på grund av en olycka som inträffat på vägen till arbetet med en av de frånvarotyper som nämns i artikel L. 223-4 i lagen om arbete. Detta ska ske med beaktande av nationell rätt i dess helhet, i synnerhet nämnda artikel L. 223-4, och med tillämpning av de tolkningsmetoder som erkänns i nationell rätt.**

Om en sådan tolkning inte är möjlig ankommer det på den nationella domstolen att, med hänsyn till den rättsliga naturen hos svarandena i det nationella målet, kontrollera om den direkta effekten av artikel 7.1 i direktiv 2003/88 kan åberopas mot dem.

Om den nationella domstolen inte kan uppnå det resultat som föreskrivs i artikel 7 i direktiv 2003/88, kan den part som lidit skada till följd av att nationell rätt inte är förenlig med unionsrätten dock åberopa rättspraxis i domen av den 19 november 1991 i de förenade målen C-6/90 och C-9/90, Francovich m.fl., för att i förekommande fall erhålla ersättning för den lidna skadan.

- 3) **Artikel 7.1 i direktiv 2003/88 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en nationell bestämmelse vari det föreskrivs, beroende på orsaken till arbetstagarens sjukfrånvaro, en årlig betald semesterperiod som överstiger eller är lika med den minimilängd på fyra veckor som garanteras i direktivet.**

Underskrifter